

kurz: GEN 101 Sociologické teorie genderu

vyučující kurzu: prof. Dr.phil. Gerlinda Šmausová

e-mail: smausova@fss.muni.cz

forma: čtyřhodinová přednáška

čas: čtrnáctidenně, sudé týdny

místo: J 31

The sociological theories of gender

Gender is, besides class, ethnicity and age, an important criterion according to which modern societies are structured. Access to important roles and statuses are ascribed according to this criteria. Gender means that rights, power and wealth are uneven distributed between men and women. The dominance of men above women called „patriarchy“ became a subject of scientific scrutiny only with feminist theorists. However, at the same time the theories of gender have been changed profoundly so that the latest of them deny the existence of substantive men and women. Therefore the introduction of gender issue into sociology has to face a double problem. On the first step the common-sense and the ontic concepts of gender should be deconstructed theoretically. On the second step it ought to be shown how gender is reproduced socially. It is necessary to deal with theories of gender, proceeding from biological to sociological ones and ending with „radical deconstructivism“. Particular attention is given to the processes of gender socialization.

The lecture " The sociological theories of gender" is aimed at the students of the Faculty of Social Studies at the Masaryk University in Brno, particularly at the students of the bachelor degree of Gender Studies. It proceeds as a four-hour lecture about two subjects fortnightly and is accompanied by a seminar held by Kateřina Nedbálková, PhD. The students will be expected to prepare themselves for all sessions by reading the recommended literature. The lecture will end with a test examination. The successful attendance of the course is awarded with 6 credit points.

Organizace kurzu a podmínky pro jeho absolutorium

Kurz je určen studentům Fakulty sociálních studií, povinný je pro studující gender studií. Probíhá formou čtyřhodinových lekcí ke dvěma tématům v čtrnáctidenním rytmu v sudých týdnech. V lichých týdnech na přednášku navazuje seminář vedený Kateřinou Nedbálkovou, PhD, který je povinný pro studující gender studií. Součástí kurzu je také samostudium vybrané literatury v českém a anglickém jazyce. Kurz je zakončen písemným testem a oceněn 6 kreditními body.

Cíl a rámcová náplň kurzu

Jedním z hlavních organizačních principů současných společností je vedle vertikální také genderová diferenciacce. Gender je jedním z hlavních kritérií rozdělování společenského statusu, tj. práv a povinností jednotlivým členům společnosti, a to jak v tzv. struktuře vertikální, tak v různých substrukturách. Před analýzou těchto faktů je ovšem třeba překonat dosud převládající common-sensuální stereotypní chápání genderu a založit výzkum na nově přijatých teoriích. K nim patří vědecká feministická perspektiva zkoumání genderu (feministická epistemologie), kritická analýza dosavadních teorií genderových rozdílů a jejich nahrazení sociologickými teoriemi od socializace až k radikálnímu konstruktivismu. Kurz zohledňuje současnou situaci, kdy vedle sebe „reálně“ existují rozdílně chápané genderové

identity od tradiční mužskosti a ženskosti až ke kulturní androgynitě, které opravňují i existenci širokého spektra soupeřících genderových teorií.

Obsah kurzu:

29.9. 04

I. Výzkum sociálních struktur a genderová diferenciaci.

Sociologie a výzkum „sociální diferenciaci“

1. Rozdílné postavení mužů a žen a jejich běžné vysvětlení

2. Pohlaví a gender

3. Genderová struktura společnosti

4. Feministický přístup a pojem „genderové univerzum“

Literatura: Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum. (str.20-35, 48-59)

29.9. 04

II. Biologické pojetí pohlavní diference a jeho kritika

1. Pohlavní dimorfismus

2. Popis vrozených rozdílů mezi muži a ženami

3. Příklady výzkumu pohlavních rozdílů

4. Kritika biologických výzkumů: Sociobiologie a naturalizace člověka

Literatura: Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum. (str.61-91)

13.10.04 III. Sociálně vědní výzkum rozdílnosti mezi ženami a muži

1. Simone de Beauvoir (1949): ženami a muži se stáváme výchovou

2. Výzkum genderové *stereotypizace*

3. Výzkum sociálních genderových *rolí*

4. Výzkum genderovaného *socializačního procesu*

Literatura: Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum. (str.93-123)

13.10.04

IV. Teorie genderovaného socializačního procesu

1. Sociologický pojem *výchovy/socializačního procesu*

2. Psychodynamicky-vývojové, kognitivní teorie (Piaget, Erikson, Kohlberg, Sandra Bem)

3. Psychoanalytické teorie (Freud, Chodorow)

Literatura: Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum. (str. 93-123)

27.10.04

V. *Strukturalistické* teorie socializačních procesů (Parsons a Shills, Parsons/Bales)

1. Internalizace, identifikace, inkorporace

2. Srovnání s pojmem „habitus“ P. Bourdieua

3. Rodina jako základní vzorec společnosti

4. Genderová diferenciaci

Literatura: Možný, I. (2002): Sociologie rodiny. Praha, SLON. (str. 45-47)

Bourdieu, P. (1998): Teorie jednání. Praha, KAROLINUM. (str. 9-21)

27.10.04

VI. Meadova teorie vzniku identity a mimetické učení

1. Play, game, generalized other
2. Působení genderovaného prostředí (Goffman; Bourdieu)
3. Reprodukce „genderového schématu“, „genderovaného univerza“ (Bem, Kessler, Harding)

Literatura: Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum. (str.93-123)

10.11.04

VII. Socializace jako umístování ve společenských strukturách (Lévy)

1. Genderová identita jako „vrůstání“ do genderových struktur
2. „Normální biografie žen“
3. Souhrnné zhodnocení a kritika socializačních teorií
4. Reifikace genderu a nutnost jeho dekonstrukce

Literatura: Šmausová, G. (2002): Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví (in: Sociální studia 7, str. 15-27)

10.11.04

VIII. Příklady pro přetrvávání ontického pojetí genderu

1. Muži jako pachatelé (Dworkin 1987; Mackinnon 1987)
2. Ženy jako morálnější osobnosti (Gilligan)
3. Výzkum „Ženy ve vědě“ (Linková a kol.)
4. Kritika ontického pojetí: Lidé hrají všechny role

Literatura: Šmausová, G. (2002): Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví (in: Sociální studia 7, str. 15-27)

24.11.04

IX. Radikální vědecká dekonstrukce pojmů pohlaví (sex) a gender

1. Doslovné hraní genderových rolí podle Butlerové
2. Koncepce androgynie podle E. Badinterové
3. Pojem seriální ženskosti a mužskosti (I. Young)
4. Hraní genderových rolí podle kontextu (Nedbalková)

Literatura: Butler, J. (2003): Trampoty s rodem. Bratislava, Aspekt. (str. 7-57)

Nedbalková, K. (2003): Má vězení střední rod? Aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách (in: Sociologický časopis 39, str. 469-486)

24.11.04

X. Vědecká dekonstrukce normativní heterosexuality (Foucault)

1. Sexuální dimorfismus a přirozená reprodukce lidského rodu
2. Otevřenost sexuálního pudu a výchova k heterosexuality
3. Normativní povaha heterosexuality
4. Heterosexuální vztahy a otázka společenské rovnosti mezi muži a ženami (Benjamin; Kitzinger; Schacht/Achinson)

Literatura: Sokolová, V. (2004): "A co děti ...": gay a lesbické rodičovství (in: abc feminismu Brno: Nesehnutí (str. 81-96)

8.12.04

XI. Reprodukce genderované struktury: patriarchát, veřejnost a privátní sféra (Pateman; Havelková; Barša). Hegemoniální mužství (Connell)

1. Pojem a význam smluvních teorií

2. Podstata sexuální smlouvy
3. Veřejná a privátní sféra, patriarchát
4. Hegemoniální mužství

Literatura: Pateman, C. (2000): Sexuální smlouva. Bratislava, Aspekt. (str. 7-32)

8.12.04

XII. Společenská dekonstrukce genderu

1. Transgenderismus
2. Individualizační proces podle U. Becka
3. Příklad z demografického diskurzu
5. Shrnutí

Kde hledat literaturu ke kurzu a závěrečné zkoušce?

Veškerou literaturu určenou k samostudiu a uvedenou pod jednotlivými tématy najdete buď v knihkupectvích

Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003): Ženy, muži a společnost. Praha, Karolinum nebo v knihovně FSS.

Následující texty jsou umístěny na webové stránce kurzu:

Šmausová, G. (2002): Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví (in: Sociální studia 7, str. 15-27)

Nedbálková, K. (2003): Má vězení střední rod? Aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách (in: Sociologický časopis 39, str. 469-486)

Sokolová, V. (2004): "A co děti ...": gay a lesbické rodičovství (in: abc feminismu Brno: Nesehnutí (str. 81-96)

Na webové stránce najdete také výběr relevantních pojmů ze sociologického slovníku.

Doporučená literatura:

BADINTER, E., Ich bin Du. Die neue Beziehung zwischen Mann und Frau oder Die androgyne Revolution, München u.a. 1988

BUTLER, J., Trampoty s rodom. Feminizmus a podryvanie identity. Apekt: Bratislava 2003.

BUTLER, J., Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity, New York a.d. 1990

CONNELL, R.W., Masculinities, Cambridge and Oxford 1995

DWORKIN, A., Pornographie, Köln 1987

FOUCAULT, M. (2000): Essentials Works of Foucault 1954-1984. Volume 1, Ethics.

Rainbow, P., ed. London, Penguin Books (str. 157 – 162)

FOUCAULT, M. (1999): Dějiny sexuality I. Vůle k vědě. Praha, Hermann & Synové. (str. 121-134)

FOUCAULT, M., Der Wille zum Wissen. Sexualität und Wahrheit, Bd. 1, Frankfurt/M 1977

FOUCAULT, M., Das Subjekt und die Macht, Nachwort in DREYFUS, H.L./RABINOW, P., Michel Foucault. Jenseits von Strukturalismus und Hermeneutik, Frankfurt/M 1987

FOUCAULT, M., Interview mit, in: DREYFUS, H.L./RABINOW, P., Michel Foucault. Jenseits von Strukturalismus und Hermeneutik, Frankfurt/M 1987, s. 264-292.

GOFFMAN, E.: Gender Advertisements, London 1979

HAVELKOVÁ, H., Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry, in: Sociologický časopis 1995, 1, s. 25-38

HARDING, S., The Science Question in Feminism, Ithaca and London 1986

- KITZINGER, C., Problematizing Pleasure, in: RADTKE, L./STAM, H. (eds.), *Power/Gender: Social Relations in Theory and Practice*, London 1994, S. 194-209
- MAIHOFER, A., Rod jako způsob existencie, in: *Aspekt* 1998, s. 54-63
- MACKINNON, C., *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, Cambridge, Mass. 1987
- MEAD, G. H., Die Genesis der Identität und soziale Kontrolle, in: MEAD, G. H., *Gesammelte Schriften Bd. 1*, hrsg. von JOAS, H., Frankfurt/M 1980, s. 299-328
- MOŽNÝ, I. (2002): *Sociologie rodiny*. Praha, SLON. (str. 45-47)
- NEDBÁLKOVÁ, K. (2003): Má vězení střední rod? Aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách (in: *Sociologický časopis* 39, str. 469-486)
- PARSONS, T./BALES, R., *Family. Socialization and Interaction Process*, London 1956, s. 50 an.
- PATEMAN, C., *The Sexual Contract*, Cambridge 1988
- RENZETTI, C.M./CURRAN, D.J., (2003): *Ženy, muži a společnost*. Praha, Karolinum. *Women, Men, and Society*, Boston ad. 1999 4th ed., s. 31-56
- SCHACHT, S.P./ACHISON, P., Heterosexual Instrumentalism: Past and Future Directions, in: *Feminism & Psychology* 3, 1, S. 37-54
- SOKOLOVÁ, V. (2004): "A co děti ...": gay a lesbické rodičovství (in: *abc femimismu Brno: Nesehnutí* (str. 81-96)
- ŠMAUSOVÁ, G.: „Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví.“ in: *Sociální studia* 7, 2002, s. 15–27
- WEST, C./ZIMMERMANN, D. H., *Doing Gender*, in: *Gender and Society* 2, 1987, s. 125-151